

ناصرالدین انصاری

آینه پژوهش ۱۸۵
سال سی و یکم، شماره پنجم،
آذرودی ماه ۱۳۹۹

درگذشتگان

۳۲۱-۳۵۵

آیت الله العظمی صانعی

حضرت آیت الله آقای حاج شیخ یوسف صانعی، یکی از مراجع تقلید حوزه علمیه قم بود.

معظم له در شعبان المعظم ۱۳۵۶ ق (آبان ۱۳۱۶ ش)، در روستای «ینگ آباد» (یا نیک شهر) - از توابع جرقویه در ۶۰ کیلومتری جنوب شرقی اصفهان - زاده شد. پدرش مرحوم حجة الاسلام حاج شیخ محمد علی صانعی، فرزند آیت الله ملا یوسف ینگ آبادی (م ۱۳۶۶ ق) - از شاگردان آیات عظام: سید محمد باقر درچه‌ای و میرزا حبیب الله رشتی و جهانگیرخان قشقایی و آخوند کاشی - بوده است. وی در ۱۰ سالگی در اصفهان، به تحصیل علوم دینی روی آورد و در مدرسه کاسه‌گران، ادبیات را نزد آقایان: شیخ اسدالله نجف آبادی، سید جواد ابطحی، شیخ محمد حسن عالم نجف آبادی و شیخ عباسعلی ادیب و شرایع را نزد شیخ حیدر علی محقق فرا گرفت و در ۱۳۳۰ ش (۱۳۷۰ ق) به قم آمد و مغنی و شرح نظام را نزد آقایان: شیخ یدالله پور هادی و دکتر محسن جهانگیری، و سطوح را نزد حضرات آیات: سید موسی صدر، شیخ مصطفی اعتمادی، شیخ جعفر سبحانی، میرزا جواد تبریزی، شیخ محمد تقی ستوده و سطوح عالی (رسائل و مکاسب) را نزد حضرات آیات: مشکینی و منتظری و کفایه را هم نزد آیات: سلطانی طباطبائی، میرزا محمد مجاهدی و شیخ عبدالجواد جبل عاملی و شرح منظومه را هم از آیت الله فکور یزدی آموخت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای بروجردی (یک سال)، شیخ عباسعلی شاهرودی، شیخ محمد علی اراکی، شیخ محمد فکور، سید محمد محقق داماد و بیش از همه به درس فقه و اصول امام خمینی حاضر شد و مورد توجه فراوان معظم له قرار گرفت و تقریرات دروس ایشان را نگاشت. امام در مورد وی فرموده است:

«من آقای صانعی را مثل یک فرزند بزرگ کرده‌ام. آقای صانعی وقتی که سال‌های طولانی در مباحثاتی که ما داشتیم تشریف می‌آوردند، بالخصوص می‌آمدند با من صحبت می‌کردند و من حظ می‌بردم از معلومات ایشان، و ایشان یک نفر آدم برجسته‌ای در بین روحانیون است و مرد عالمی است.» (صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۳۳۱)

او سال‌های طولانی به تحصیل و تدریس سطوح عالی و تالیف و تبلیغ دین اشتغال داشت و نامش به عنوان یکی از مدرسین فاضل و خوش استعداد و انقلابی در حوزه علمیه آوازه افکن بود و در جریان مبارزات سیاسی جامعه مدرسین بر علیه رژیم شاه شرکت فعال داشت و نامش ذیل ده‌ها اعلامیه فضیلتی حوزه علمیه قم دیده می‌شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی از سوی امام به عنوان یکی از فقهای شورای نگهبان و سپس دادستان کل کشور و هم امام جمعه موقت قم و عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای عالی بازسازی مناطق جنگی و نیز از سوی مردم تهران به عنوان نماینده مجلس خبرگان رهبری (دوره اول) برگزیده شد و در کنار ایفای مسولیت‌های خویش، هر روز از تهران به قم می‌آمد و تدریس خویش را ادامه می‌داد. با وفات مراجع تقلید قم و نجف، رساله عملیه‌اش به چاپ رسید و

به عنوان یکی از مراجع تقلید حوزه علمیه قم مطرح گردید. او با فتاوایش در راستای گشایش مشکلات زندگی امروزین انسان بر مبنای اصل عدل و نفی ظلم، و اصل سهولت شریعت، و عقلانیت و کارآمدی فقه، و قاعده نفی عسرو حرج بود و گاه فتاوایش با فتاوای مشهور و اجماع علمای شیعه مخالف بود، اما او برای یکایک فتاوایش حجت شرعی داشت. وی در کمال صفا و ساده زیستی و تواضع و فروتنی بود و علاقه عجیبی به ساحت مقدس اهلبیت (ع) داشت و در سوگ آنان با صدای بلند می‌گریست. خوش مجلس و خوش اخلاق و خوش سخن بود و برای خود حفاظ و حریمی قائل نبود.

آثار (چاپی اش) عبارتند از:

- ۱- توضیح المسائل
- ۲- مجمع المسائل (۳ ج)
- ۳- استفتائات قضایی (۲ ج)
- ۴- استفتائات پزشکی
- ۵- استفتائات (فتاوی مورد نیاز افراد مقیم خارج از کشور)
- ۶- مناسک حج
- ۷- ۱۱۰ مسأله از مسائل حج
- ۸- ۴۰ مسأله در حج
- ۹- احکام حج (ویژه بانوان)
- ۱۰- احکام عمره مفرده
- ۱۱- ۷۲ مسأله از احکام عمره مفرده
- ۱۲- احکام تعلیم و تربیت
- ۱۳- احکام اعتکاف
- ۱۴- احکام بانوان
- ۱۵- احکام نوجوانان
- ۱۶- شهادت زن در اسلام
- ۱۷- چکیده اندیشه‌ها
- ۱۸- پندها و پیام‌ها
- ۱۹- عقل و عاطفه در نهضت عاشورا
- ۲۰- همراه آفتاب (یادمان امام خمینی)
- ۲۱- امام خمینی و راز احیای اجتهاد در عصر حاضر
- ۲۲- امام خمینی اسوه مردم و حکومت
- ۲۳- حدیث زندگی (داستان زندگی آقا شیخ محمدعلی صانعی)

- ۲۴- اندیشه‌ها
- ۲۵- مصباح المقلدین
- ۲۶- منتخب الاحکام
- ۲۷- التعلیقة على العروة الوثقى
- ۲۸- التعلیقة على تحرير الوسيلة (امام خمینی)
- ۲۹- الحاشیة على مجمع الفائدة والبرهان (محقق اردبیلی)
- ۳۰- الحاشیة على هداية الناسکین (صاحب جواهر)
- ۳۱- الحاشیة على نزهة الناظر فی الجمع بین الاشباه والنظائر (ابن سعید حلّی)
- ۳۲- الحاشیة على دلیل الناسک (آیت الله حکیم)
- ۳۳- کتاب الطلاق
- ۳۴- کتاب القصاص
- ۳۵- کتاب الارث (۲ج)
- ۳۶- کتاب المکاسب (ج ۱) - بقیه مجلدات آن در دست تنظیم و نشر است.
- ۳۷- رساله فی الربا
- ۳۸- لباب الالباب - تعریب کتاب «چکیده اندیشه‌ها»
- ۳۹- فقه و زندگی (۱۴ج) - واکاوی و بررسی فتاوی ایشان در ۱۳ مساله مهم.
- ۴۰- سلسله الفقه المعاصر - عربی کتاب های فوق -

و آثار (غیر چاپی اش) عبارتند از:

- ۱ مجموعه درس ها، سخنرانی ها، مصاحبه ها و پیام های معظم له
- ۲ تقریرات درس فقه آیت الله بروجردی
- ۳ تقریرات درس فقه امام خمینی
- ۴ تقریرات درس اصول امام خمینی (۵ج) - آماده انتشار -
- ۵ رسائل فقهیه (قاعده لاضرر، قاعده فراغ و تجاوز، تقیه)

آن مرحوم، در ۸۳ سالگی، در پی بیماری و شکستگی استخوان، در روز شنبه ۲۲ شهریور ۱۳۹۸ ش (۲۳ محرم الحرام ۱۴۴۲ق) بدرود حیات گفت و پیکرش صبح روز یکشنبه ۲۳ شهریور، با حضور هزاران نفر تشییع و پس از نماز حضرت آیت الله شبیری زنجانى بر آن، در مقبره جناب زکریا بن آدم اشعری در قبرستان شیخان به خاک آرمید و در سوگ فقدانش، پیام های تسلیت فراوان از سوی مراجع تقلید صادر شد.

آیت الله العظمی صافی گلپایگانی چنین نگاشت:

باسمه تعالی

انا لله وانا اليه راجعون

رحلت آیت الله مرحوم آقای حاج شیخ یوسف صانعی رحمه الله علیه، موجب تأسف و تأثر گردید. این عالم بزرگوار، سالیان متمادی در حوزه علمیه قم با تدریس دروس خارج فقه و اصول، شاگردان بسیاری را تربیت نمود.

علاقه و اخلاص و ادب ایشان به ساحت مقدّس حضرات معصومین علیهم السلام به ویژه حضرت صدیقه طاهره فاطمه زهرا سلام الله علیها، ذخیره ای ارزشمند و بزرگ برای عالم قیامت ایشان خواهد بود.

فقدان ایشان را به خاندان محترم و آقا زادگان مکرم و شاگردان آن فقید سعید تسلیت عرض می نمایم و رحمت واسعه الهی را برای ایشان از خداوند متعال مسئلت دارم.

۲۳ محرم الحرام ۱۴۴۲

لطف الله صافی

و آیت الله العظمی مظاهری هم چنین نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

حضور مبارک آیت الله آقای حاج شیخ حسن صانعی «دامت برکاته»

با سلام و تحیت و ابراز تأثر؛ رحلت عالم جلیل و اخوی معظم، حضرت آیت الله آقای حاج شیخ یوسف صانعی «رضوان الله تعالی علیه» را به بیت مکرم و فرزندان محترم و شاگردان گرامی و مقلدان و ارادتمندان ایشان و خصوصاً به آن جناب صمیمانه تسلیت عرض می کنم. از خداوند تعالی برای آن فقیه بزرگوار که از یاران وفادار و شاگردان دیرین امام راحل عظیم الشان «قدس سرّه الشریف» بودند، رضوان و غفران الهی و حشر با حضرات معصومین «علیهم السلام» و برای خاندان مصاب و بالأخص جنابعالی سلامت و سعادت و صبر و اجر و توفیق مسألت می کنم.

والسلام علیه و علیکم ورحمة الله وبرکاته.

آیت الله علمایی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ ابوالفضل علمایی سراجی، یکی از علمای مشهور حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید در سال ۱۳۵۰ ق (۱۳۱۰ ش)، در روستای «هریس» - از توابع سراب - زاده شد و در ۱۵ سالگی به تحصیل علوم دینی روی آورد. به تبریز آمد و در مدرسه طالبیه ساکن شد و ادبیات را از حاج

میرزا محمود انصاری و مطول را از میرزا علی اکبر قاری و شرح لمعه را از آیات: سید مهدی انگجی و سید ابراهیم دروازه‌ای آموخت و در سال ۱۳۲۸ ش (۱۳۶۸ ق) به قم آمد و سطوح عالیه را از حضرات آیات: سید حسین قاضی و میرزا محمد مجاهدی (رسائل و مکاسب)، شیخ مرتضی حائری و سید شهاب الدین مرعشی نجفی (کفایه) آموخت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای بروجردی، امام خمینی، محقق داماد و آقای شریعتمداری حاضر شد و مورد توجه فراوان ایشان قرار گرفت و تقریرات درس (اجاره) او را نگاشت و از او به اخذ اجازه اجتهاد نائل آمد. وی در خلال تحصیل، به تدریس سطوح عالیه و تالیف و تبلیغ دین در شهرهای آذربایجان پرداخت و در مدت هفتاد سال اقامت در قم، یکسره به تدریس پرداخت و ده‌ها نفر از فضایی حوزه را از دانش خویش بهره‌مند ساخت.

آثارش عبارتند از:

- ۱- منهاج الهدایة فی مباحث الاجارة (تقریر درس آیت الله شریعتمداری) چاپ شده
- ۲- دراسات فی فقه الامامیة (تقریر درس ایشان به قلم: شیخ حمید اصلی نژاد)
- ۳- تقریرات درس فقه آیت الله بروجردی
- ۴- تقریرات درس اصول امام خمینی
- ۵- تقریرات درس فقه آیت الله شریعتمداری

آن مرحوم، در ۸۶ سالگی، در روز پنجشنبه ۲۷ شهریور ۱۳۹۹ ش (۲۸ محرم ۱۴۴۲ ق) بر اثر ابتلا به بیماری کرونا بدرود حیات گفت و پیکرش در روز دوشنبه ۳۱ شهریور (۴ صفر الخیر ۱۴۴۲ ق) پس از نماز آیت الله دوزدو زانی، در گلزار شهدای حضرت علی بن جعفر (ع) به خاک سپرده شد.

حضرت آیت الله سبحانی در سوگ فقدانش چنین نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

إنا لله وإنا إليه راجعون

خبر درگذشت عالم بزرگوار، دوست عالی مقام آیت الله آقای حاج شیخ ابوالفضل علمائی رضوان الله تعالی علیه را با کمال تأسف و تأثر دریافت نمودم.

فقید سعید سالیان درازی در حوزه علمیه تبریز سپس در حوزه علمیه قم، کرسی تدریس فقه و اصول داشت و با بیان شیرین حقایق را بیان می نمود. گذشته از مقامات علمی، متقی و پرهیزگار و زاهد به تمام معنا بود.

اینجانب این ضایعه را به جامعه علمی بالاخص حوزه علمیه قم و علماء و سخنوران بالاخص شاگردان فقید سعید و بازماندگان ایشان تسلیت می گویم و برای آن مرحوم علوم مقام مسئلت دارم. عاش سعیداً و مات سعیداً

قم - جعفر سبحانی

آیت الله هاشمی

مرحوم آیت الله آقای حاج سیدهاشم هاشمی گلپایگانی، یکی از فضلاء مشهور حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید در سال ۱۳۶۸ ق (۱۳۲۸ ش)، در نجف اشرف، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آیت الله سید محمد جمال هاشمی (م ۱۳۹۸ ق) - از ادبا و فضلاء نامی عراق و جدش آیت الله العظمی سید جمال الدین گلپایگانی (م ۱۳۷۹ ق) از مراجع تقلید نجف - بوده است. آن مرحوم در ۱۲ سالگی (۱۳۴۰ ش) به تحصیل علوم دینی روی آورد و سطوح عالی را در محضر آیات: شیخ محمد رضا مظفر، سید محمد تقی حکیم و شیخ محمد تقی جواهری آموخت و پس از آن به دروس آیات عظام: میرزا حسن بجنوردی، آقای خویی، آقای سیستانی و سید محمد تقی حکیم حاضر شد و بهره‌های فراوان برد و تقریرات دروس آنان را نگاشت. وی مانند پدرش از ادبا و شعرای معروف حوزه نجف بود و در محافل ادبی شرکت داشت و شعر می‌سرود (و دیوان شعرش به چاپ رسیده است). در سال ۱۳۵۸ ش دستگیر شد و چند ماه در زندان‌های رژیم بعث به سربرد و پس از آزادی، در ۱۳۵۹ ش به قم آمد و با تمام سعی و کوشش در درس‌های آیات عظام: آقای گلپایگانی، میرزا جواد تبریزی، وحید خراسانی و سید محمد شاهرودی (ابوالزوجه اش) شرکت نمود و تقریرات دروس آنان را نگاشت و علاوه بر آن به تدریس (به زبان عربی) و تالیف و تحقیق هم پرداخت. وی عالمی فاضل و سخت‌کوش و تلاشگر و ابی‌النفس بود که علاوه بر علونسب و بلندی حسب، به زیور علم و دانش و اخلاق و فقه و اجتهاد نیز آراسته بود.

آثار (چاپی اش) عبارتند از:

- ۱- خلاصه الاصول (۴ ج)
- ۲- اضواء علی علم الدراية و الرجال
- ۳- تقریرات فی علم الاصول (۵ ج) - تقریر دوره کامل درس اصول آیت الله سیستانی -
- ۴- القواعد الفقهية - تقریر درس آیت الله سیستانی -
- ۵- الربا - تقریر درس آیت الله سیستانی -
- ۶- تحقیق کتاب الصلاة جدش آیت الله سید جمال گلپایگانی (۳ ج)
- ۷- انوار الولاية (دیوان شعر)

و آثار (غیر چاپی اش) عبارتند از:

- ۱- تقریرات درس اصول آیت الله العظمی خویی
- ۲- تقریرات درس فقه آیت الله العظمی خویی (زکات، خمس و حج)
- ۳- تقریرات درس اصول آیت الله سید محمد شاهرودی
- ۴- تقریرات درس فقه آیت الله شاهرودی
- ۵- تقریرات درس اصول آیت الله میرزا جواد تبریزی

- ۶- تقریرات درس اصول آیت الله وحید خراسانی
- ۷- تقریرات درس فقه آیت الله العظمی گلپایگانی (قضا و شهادات)
- ۸- تقریرات درس فقه آیت الله وحید خراسانی (صلاة و مکاسب محرمه)
- ۹- تقریرات درس فقه آیت الله میرزا جواد تبریزی
- ۱۰- تقریرات درس فقه آیت الله سیستانی (صلاة)

آن مرحوم، در ۷۱ سالگی، بر اثر بیماری پارکینسون، در روز شنبه ۲۹ شهریور ۱۳۹۹ ش (اول صفرالخير ۱۴۴۲ق) چشم از جهان فرو بست و پیکرش روز یکشنبه ۳۰ شهریور، پس از تشییع با شکوه نماز آیت الله سید محمد سعیدی، در مسجد شهید مطهری حرم مطهر حضرت معصومه (س) به خاک سپرده شد.

آیت الله العظمی سیستانی در پیام تسلیت خویش چنین نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

(انا لله و انا اليه راجعون)

جناب مستطاب حجه الاسلام آقای حاج سید حسن هاشمی گلپایگانی دامت تائیداته السلام علیکم ورحمه الله وبرکاته
خبر ارتحال اخوی مکرم جناب حجه الاسلام والمسلمین آقای حاج سید هاشم هاشمی گلپایگانی (طاب ثراه) موجب تاثر و تاسف فراوان گردید.
ایشان عمر شریفشان را در راه تحصیل علم و بذل آن و ترویج دین مبین سپری نمودند و از مراتب شایسته فضل و کمال توأم با ورع و تقوی برخوردار بودند و چهره بسیار خوبی از خود در خاطره ها باقی گذاشتند.

اعلی الله مقامه و حشره مع اولیائه محمد و آله الطیبین الطاهرین.
اینجانب این مصیبت دردناک را به جنابعالی و آقایان اخوان گرامی و به عموم بستگان محترم بویژه فرزندان برومند آن فقید سعید تسلیت عرض می نمایم و از خداوند متعال برای همگی صبر جمیل و اجر جزیل مسالت دارم. ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم.

علی الحسینی سیستانی

۱/ صفر ۱۴۴۲

و دفتر آیت الله العظمی صافی هم در پیام تسلیت خود نگاشت:

بسمه تعالی

إنا لله و انا اليه راجعون

رحلت عالم ربّانی، ادیب فرزانه و استاد محقق حجه الاسلام والمسلمین آقای حاج سید هاشم

هاشمی گلپایگانی رحمه الله علیه موجب تأسف و تأثر گردید.

این مصیبت را به خاندان معظم آیه الله العظمی مرحوم آقاسید جمال الدین گلپایگانی رضوان الله تعالی علیه، مخصوصاً برادران عالم و فرزندان مکرم فقید سعید تسلیت عرض می کنیم و علو درجات و رحمت الهی برای ایشان و صبر جمیل و اجر جزیل برای بازماندگان محترم مسئلت داریم.

اول صفر المظفر ۱۴۴۲

دفتر آیه الله العظمی صافی گلپایگانی دام ظلّه العالی

آیت الله ممدوحی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ حسن ممدوحی، یکی از فضلالی مشهور حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید در سال ۱۳۵۸ ق (۱۳۱۸ ش)، در کرمانشاه، در بیت فضیلت و تقوا به دنیا آمد. پدرش آقای حاج محمد حسین ممدوحی از تجار مشهور و از وکلای آیات عظام: میرزای نائینی و سید ابوالحسن اصفهانی و عضو هیات موسس مدرسه آیت الله بروجردی در کرمانشاه بود. او پس از اتمام دوره دبیرستان به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را در همان شهر فرا گرفت. در ۱۳۳۵ ش به قم آمد و سطوح عالی را نزد حضرات آیات: ستوده (شرح لمعه)، نوری همدانی و آذری قمی (رسائل)، مشکینی (مکاسب) و علامه طباطبایی (اسفار) فرا گرفت و پس از آن به دروس فقه و اصول آیات عظام: آقای گلپایگانی، محقق داماد و میرزا هاشم آملی و دروس حکمت و فلسفه حضرات آیات: جوادی آملی و حسن زاده آملی حاضر شد و بهره های فراوان برگرفت. او علاوه بر تحصیل، به تدریس و تالیف و تبلیغ اشتغال داشت و سالیان فراوان سطوح عالی و دروس عالی حکمت و فلسفه و عرفان را تدریس نمود و شاگردان فراوان پرورش داد. وی پیش از پیروزی انقلاب بر اثر سخنرانی های افشاگرانه خویش بارها مورد تعقیب و تهدید قرار گرفت و پس از پیروزی انقلاب هم با برگزاری کلاس های شناخت، به تلاش برای آشنایی جوانان با مبانی اسلام و نقد دیدگاه های مکاتب التقاطی و شبهات مارکسیسم و کمونیسم برخاست و سال ها عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و نماینده مجلس خبرگان رهبری (از استان کرمانشاه) بود. آن مرحوم بیش از نیم قرن در حوزه و دانشگاه به تدریس متون حدیثی و فلسفی و عرفانی همچون: صحیفه سجاده، توحید صدوق، اصول کافی، مجلدات معاد بحار الانوار، وافی فیض، شرح منظومه، اسفار، شرح اشارات، نهایة الحکمة، تمهید القواعد، فصوص الحکم، مصباح الأنس، مصباح الهدایة، و خارج فقه پرداخت و سکه تدریس علوم عقلی در حوزه علمیه قم به نام وی خورده بود. خُلُقِی خوش و تواضعی ستودنی و بیانی ملیح داشت و فقدانش ضایعه ای برای حوزه بود.

آثار (چاپی اش) عبارتند از:

- ۱- شناخت و شهود (۴ ج. شرح صحیفه سجادیه)
- ۲- ترجمه صحیفه سجادیه
- ۳- نیایش
- ۴- حکمت و حکومت فقیه (در اثبات نظریه ولایت فقیه و پاسخ به شبهات)
- ۵- شناخت انسان و جهان در اسلام
- ۶- شرح «مصباح الهدایة» امام خمینی
- ۷- شرح «ماهیه الصلاة» ابن سینا
- ۸- شرح «اعتقادات» شیخ مفید
- ۹- راهنمایی و مشاوره و مدیریت علمی «اصطلاحنامه علم کلام اسلامی»

آن مرحوم، در ۸۱ سالگی، بر اثر بیماری سرطان، در اول مهر ۱۳۹۹ ش (۴ صفر الخیر ۱۴۴۲ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش روز دوشنبه، پس از تشییع و نماز آیت الله نوری همدانی بر آن در حرم حضرت معصومه (س) به خاک سپرده شد. مقام معظم رهبری در سوگ فقدانش چنین نگاشت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درگذشت عالم با فضیلت جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ حسن ممدوحی رضوان الله علیه را به خاندان و فرزندان گرامی و به همه ارادتمندان و شاگردان و مستفیدان از آن بزرگوار تسلیت عرض می‌کنم. ایشان عالم انقلابی و وارسته‌ئی بودند که سالها در خدمت تبیین و نشر معارف اسلامی تلاش و مجاهدت کردند. امید است این پرونده‌ی عمل صالح مقبول حضرت حق متعال و موجب علو درجات آن مرحوم گردد. رحمت و رضوان الهی را برای ایشان مسألت می‌کنم.

سیدعلی خامنه‌ای

۳ مهر ۱۳۹۹

آیت الله جزایری

مرحوم آیت الله آقای حاج سیدمحمد جزایری، یکی از علمای نامی خرم آباد بود.

فقید سعید در سال ۱۳۴۰ ق (۱۳۰۰ ش)، در خرم آباد، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آیت الله سید جعفر جزایری شوشتری - از نوادگان محدث نامی علامه سید نعمت الله جزایری، و از شاگردان آیات عظام: سید ابوالحسن اصفهانی، آقا ضیاء عراقی و سید محمد فیروز آبادی - و مادرش صبیبه

سید عبدالرسول شاهرخی و معلم قرآن اکثر مردان و زنان خرم آباد بوده است. وی اولیات و ادبیات را از حضرات آیات: سید عیسی جزایری، سید حیدر طاهری و سید علی اکبر رحیمی آموخت و سپس به شوشتر رفت و نزد عموهایش علوم غریبه و حساب و ریاضیات آموخت و پس از آن با سختی فراوان رهسپار نجف اشرف شد و سطوح عالیہ را از حضرات آیات: شهید مدنی (شرح لمعه)، میرزا حسن یزدی و شیخ مجتبی لنگرانی (مکاسب) و شیخ علی محمد بروجردی (کفایه) آموخت و در سال ۱۳۳۰ش به قم آمد و رسائل را از آیت الله مشکینی و شرح منظومه را از آیت الله سیدرضا صدر و اسفار را از علامه طباطبایی و تفسیر قرآن را هم از آیت الله حاج میرزا ابوالفضل زاهدی قمی و دروس خارج فقه و اصول را از آیات عظام: امام خمینی، آقای گلپایگانی، مرعشی نجفی، اراکی و محقق داماد فرا گرفت و مبنای علمی اش را استوار ساخت. در حدود ۱۳۴۲ش به زادگاهش بازگشت و به اقامه جماعت (در مسجد حکیم آباد) و تدریس در حوزه علمیه کمالیه و منبر و تفسیر و بیان احکام و مسائل دین پرداخت. او در خرم آباد مظهر زهد و تقوا بود و مردم بدو عشق می ورزیدند و ارادتی تام به او داشتند. در صحنه های انقلاب حضور داشت و رابط بین مردم و علمای خرم آباد با مرحوم امام در نجف بود و جوهرات و استفتائات مردم را به معظم له می رسانید (که بخشی از نامه های امام به او در صحیفه نور، جلد دوم آمده است). از شاگردانش آقایان: شهیدان رحیمی (سید نورالدین و سید فخرالدین)، شیخ محمدرضا عباسی و سید فرج الله شاهرخی بوده اند.

وی در ۱۰۰ سالگی، در روز سه شنبه اول مهر ۱۳۹۹ش (۴ صفر الخیر ۱۴۴۲ق) در گذشت و پیکرش با تشییع پراز دحام عموم طبقات مردم - با اینکه ایام بیماری کرونا بود و خانواده اش تقاضای عدم برگزاری مراسم را داشتند - در روز پنجشنبه، پس از نماز حجة الاسلام و المسلمین آقای سید احمد رضا شاهرخی - امام جمعه خرم آباد - در بهشت دوم گورستان خضر، در مقبره سادات جزائری به خاک سپرده شد.^۱

آیت الله اصطهباناتی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ محمد حسن اصطهباناتی، از علمای مشهور تهران بود.

وی در سال ۱۳۴۸ق (۱۳۰۸ش)، در قم، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش مرحوم حجة الاسلام و المسلمین حاج شیخ محمد حسین اصطهباناتی - از شاگردان آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حایری (در قم) و آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی (در نجف) و از علما و مدرسین و ائمه جماعات حرم مطهر

۱. با سپاس از جناب آقای سید محمد سیف زاده.

عسکرین در سامراء بود. وی در ۱۳۵۵ق، همراه پدر بزرگوارش به نجف اشرف مهاجرت کرد و ادبیات و اولیات را نزد پدر بزرگوارش و سطوح عالیه را نزد حضرات آیات: سید عبدالاعلی سبزواری، سید علی بهشتی (دامادشان)، شیخ محمد رضا مظفر، شیخ محمد طاهر آل راضی و شیخ عبدالحسین رشتی فرا گرفت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای حکیم و آقای خویی رفت و بهره‌های فراوان برد. سپس در سال ۱۴۰۰ق به تهران آمد و به تالیف و تحقیق و تدریس (در مدرسه مروی) و تحصیل در محضر آیت الله سید احمد خوانساری پرداخت مرحوم استاد محمد هادی امینی درباره او می‌نویسد:

«عالم فاضل جلیل، ورع صالح ثقه، من اهل الفضل و الکمال و التحقیق و التتبع و التالیف...»^۲

استاد سیدعباس حسینی قائم مقامی در باره او می‌نویسد:

«ارتحال عالم وارسته، فقیه متبحر، فیلسوف محقق حضرت آیت الله شیخ محمدحسن اصطهباناتی در پی مصیبت‌های چندگانه امسال، عام الحزن حوزه علمیه تهران را به ثبت رساند. با این فقدان حوزه علمیه تهران بار دیگری از چند تن باقیمانده اسطوانه علمی و معنوی خود را از دست داد. مرحوم آیت الله اصطهباناتی یکی از آخرین بازماندگان اساطین حوزه علمیه تهران بود که با حضور پر برکت علمی و معنوی خود و تصدی تدریس همزمان فقه و اصول فلسفه و... توانستند علاوه بر آن که این حوزه را در امتداد اصالت‌های معنوی و علمی حوزه علمیه نجف و قم قرار دهند، همچنان نصابی از غنا و جامعیت پیشینه حوزه علمیه تهران را حفظ نمایند.

آیت الله اصطهباناتی در حوزه علمیه نجف اشرف از زمره نخبگان و مجتهدانی بود که علاوه بر درک محضر فقیهان، اصولیان و رجالیان درجه یک آن حوزه مبارکه نظیر علمین شریفین حضرت آیت الله العظمی خویی و آیت الله العظمی بجنوردی، از محضر فلسفی و استادان و مدرسان به نامی همچون مرحوم آیت الله مظفر بهره فراوان برد.

او با وجود آن که می‌توانست به پشتوانه این سابقه علمی و به استناد اجازاتی که از اساتید داشت بسان بسیاری از اقران و امثال خود صدرنشین مسند تدریس و بل افتاء در حوزه نجف و یاقم گردد، اما بر حسب تشخیص و وظیفه در کمال اخلاص و تواضع عمر شریف خود را در کنج حجره ای محقر و ساده در مدرسه ای از مدارس حوزه علمیه تهران گذراند و تدریس آنچه که طلاب از سطوح میانی تا سطوح عالی اصول، فقه و فلسفه نیاز داشتند را برعهده گرفت. مجلس درس استاد اصطهباناتی بی هیچ اغراق و مبالغه‌ای از آنچنان عمق و غنای بی نظیر و یا کم نظیری برخوردار بود که تدرّس یکی از کتب میانی سطح همچون شرح لمعه در آن محضر علمی، آشکارا قابل مقایسه با بهره مندی از سطوح عالی در سایر محافل و محاضر علمی آن روزگار بود و اما بسی بیش و پیش از آن، معنویت و تاثیر تربیتی

۲. امینی، محمد هادی، معجم رجال الفکر فی النجف، ج ۱، ص ۱۲۸.

ماندگار و عمیقی بود که نفس قدسی آن نفس شریف و نحوه زیست و معاشرت آن بزرگوار در روح و جان شاگردان می گذارد، به گونه ای که طعم شیرین و اثربخش آن در ذائقه این شاگردکمتترین او در پس حدود چهل سال همچنان ماندگار و پایدار است.

خاطره روزهایی که استاد بلافاصله پس از نماز صبح در گرگ و میش صبح های پاییزی و زمستانی، خود با گذاشتن یک کتری آب بر بخاری کوچک حجره محقرش، برگرمای آن می افزود و حجره را برای حضور شاگردان مهیا می ساخت و خود در کنج حجره در انتظار قدم آنان می نشست. به یقین او در آن روزگار تنها استادی بود که در عین آنکه به حق مقام استادی را در بالاترین حد واجد بود، همیشه پیش از شاگردان در محل درس حاضر می شد و از تک تک آنان استقبال می کرد، چراکه مَدِرس او معمولاً همان مسکن و منزل او نیز بود و هرکس وارد آن حجره می شد او را در کمال پیراستگی و بی آلاچی در کنجی نشسته می دید: گنجی نشسته در کنجی!

آمیزه ای از امتیازات علمی و عملی، معنویت، پارسایی، زهد، دنیاگریزی، ساده زیستی و هم سطحی با ساده ترین افراد جامعه و خویشی و همزبانی با عموم مردم، در کنار برجستگی علمی و مهارت در حوزه های مختلف علوم دینی، سرمایه اصلی و تاریخی روحانیت شیعه است که بزرگانی همچون آیت الله اصطهباناتی حامل آن بودند و در طول هزاره نه تنها اندکی از آن سرمایه نکاستند بلکه بیش و پیش بر آن افزودند. و اینک ما هستیم و آزمون پاسداری از این میراث ارزشمند! میراثی که خصوصاً در این سالها و روزها در هربار مصیبت فقدان یکی از میراث داران و میراث بانان خود بی آنکه جبران و جایگزینی را برای آن شاهد باشیم، بر آسیب پذیری اش افزوده می شود و نمی توان افسوس و حسرت این خسارت فزاینده را پنهان کرد و از خطری که روحانیت و حوزه های علمیه را در فقدان سرمایه ها و غیبت استوانه هایش تهدید می کند آسوده بود.

آثارش عبارتند از:

۱- نور العین فی فضیلة المشی الی زیارة قبر الحسین (ع) - چاپ شده -

۲- نفعات الجبروت فی لعن الجبت و الطاغوت (چاپ شده)

۳- تقریرات دروس آیت الله خویی

آن مرحوم، در ۹۱ سالگی، در روز پنجشنبه ۶ صفرالخیبر ۱۴۴۲ ق (۳ مهر ماه ۱۳۹۹ ش) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از نماز آیت الله حاج شیخ محمدتقی شریعتمداری بر آن، به قم انتقال داده شد و در قبرستان بهشت معصومه به خاک خفت.

آیت الله میرسجادی

مرحوم آیت الله آقای حاج سید محمد حسین میرسجادی، یکی از علمای مشهور تهران بود.

فقید سعید در روز شنبه ۱۳ شعبان ۱۳۵۷ ق (۱۶ مهر ۱۳۱۷ ش)، در نجف اشرف، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش حجة الاسلام والمسلمین سید میرباد کوبه‌ای و مادرش صبیه گرامی مرجع بزرگ شیعه آیت الله العظمی سید ابوالحسن اصفهانی بوده است. وی در اوان نوجوانی به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد مرحوم مدرس افغانی و سطوح را نزد آیت الله میرزا کاظم تبریزی و سطوح عالیه را نزد حضرات آیات: شیخ محمد تقی آل راضی، میرزا علی فلسفی و سید محمد باقر محلاتی (مکاسب)، شیخ مجتبی لنکرانی (کفایه)، شیخ صدرا باد کوبه‌ای و میرزا مسلم ملکوتی (شرح منظومه) فرا گرفت و در سال ۱۳۷۸ ق به دروس خارج آیات عظام: آقای خویی، آقای حکیم، آقای شاهرودی، میرزا باقر زنجانی، امام خمینی و سید عبدالاعلی سبزواری شرکت نمود و مبانی علمی اش را استوار ساخت و از حضرات آیات: شاهرودی و زنجانی به دریافت اجازه اجتهاد نائل آمد. در سال ۱۴۰۵ ق (۱۳۶۳ ش) به تهران آمد و به تدریس و تالیف و اقامه جماعت (در مسجد امام سجاده) در خیابان ری و بیان احکام و تفسیر قرآن پرداخت. و در مدرسه آیت الله مجتهدی به تدریس سطوح عالی و در منزل خویش به تدریس فقه اشتغال داشت.

آثار چاپی اش عبارتند از:

۱- المدخل فی علم الرجال

۲- الهدایة الی غوامض الکفایة (۵ ج) - تقریر درس ایشان به قلم فرزندش آقای سید علی میرسجادی -

آن مرحوم، در روز یکشنبه ۶ مهر ۱۳۹۹ ش (۱۰ صفر الخیر ۱۴۴۲ ق)، در ۸۲ سالگی بدرود حیات گفت. و پیکرش روز جمعه پس از نماز فرزندش حجة الاسلام والمسلمین سید علی میرسجادی در امامزاده عبدالله شهرری به خاک سپرده شد.

آیت الله یزدی

حضرت آیت الله آقای حاج شیخ محمد یزدی، یکی از علمای مشهور حوزه علمیه قم و از ارکان نظام جمهوری اسلامی ایران بود که آثار و خدماتش فراموش ناشدنی است.

آن مرحوم، در سال ۱۳۱۰ ش (۱۳۵۰ ق)، در اصفهان، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش مرحوم حجة الاسلام حاج شیخ علی یزدی - از شاگردان آیت الله العظمی حائری - و جدش آیت الله حاج

شیخ محمدعلی یزدی- از شاگردان آیات عظام: آقا نجفی اصفهانی و ثقة الاسلام اصفهانی - بوده است. خود می‌گوید:

«جدم از یزد به اصفهان آمد و در زمان کوتاهی به درجات بالای علمی رسید و از سوی آقا نجفی مأمور بحث و مناظره با کشیش‌های ارامنه جلفا شد که اسناد و مدارک آن و عهدین قدیمی عربی، همراه تعدادی از کتاب‌های علمی دیگر به شکل وقف بر اولاد، هنوز در کتابخانه ما وجود دارد. وی تا سطوح عالی‌ه رسائل و مکاسب درس می‌گفته و حواشی فقهی و اصولی ایشان به خط خودشان موجود است».^۳

وی در نوجوانی به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد آیات: پدرش، شیخ عباسعلی ادیب، شیخ محمدحسن نجف آبادی، شیخ محمدحسن فقیه و سید مرتضی موحد ابطحی آموخت و پس از آن به قم آمد و سطوح عالی‌ه را نزد حضرات آیات: حاج شیخ محمد لاکانی رشتی، سید حسین بدلا، شیخ عبدالجواد اصفهانی، حاج میرزا ابوالفضل زاهدی، حاج آقا مرتضی حائری و آقای مرعشی نجفی (کفایه) و سید محمدباقر سلطانی طباطبایی (رسائل) و تفسیر قرآن و فلسفه را هم نزد علامه طباطبایی و حاج آقا رضا صدر فرا گرفت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای بروجردی، امام خمینی، آقای گلپایگانی، آقای اراکی، شیخ عباسعلی شاهرودی، میرزا هاشم آملی و سید حسن فرید اراکی حاضر شد و بهره‌های فراوان برد و به درجه اجتهاد نائل آمد. او در آن زمان با دقت تمام تقریرات دروس آیت الله بروجردی و امام خمینی را نگاه داشت و مورد توجه بسیار امام قرار گرفت و علاوه بر آن به تدریس و تألیف و تبلیغ هم اشتغال داشت. با شروع نهضت امام خمینی، او هم مردانه به میدان آمد و در مبارزه با رژیم شاه، با سخنرانی‌ها و جلسات و افشاگری‌هایش بارها گرفتار زندان و به شهرهای مختلف: بوشهر، سیرجان، کرمانشاه و اسلام آباد تبعید گردید و رهبری مبارزات مردم قم در سال ۱۳۵۷ و اداره تظاهرات و اعتصابات و رسیدگی به وضع بازاریان قم و پناه دادن به سربازان فراری و سپس اداره ستاد استقبال و دفتر امام در قم با او بود. با ورود امام به قم، منزل خویش را در اختیار ایشان نهاد و تمام مسائل و مشکلات قم با نظر و فکر او حل و فصل می‌شد (از جمله تخلیه دفتر مرکزی مجاهدین خلق و برهم زدن تشکیلات حزب خلق مسلمان). وی ریاست دفتر امام و دادگاه انقلاب قم را بر عهده داشت و از سوی مردم قم و تهران به عضویت مجلس خبرگان قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان رهبری و از سوی امام به عضویت در شورای نگهبان، شورای بازنگری قانون اساسی، رسیدگی به مشکلات استانهای: ایلام، کرمانشاه و کردستان و از سوی مقام معظم رهبری به ریاست قوه قضائیه (۱۳۶۸-۱۳۷۸)، امامت جمعه موقت تهران و عضویت شورای نگهبان برگزیده شد. او همچنین دبیر شورای عالی مدیریت حوزه علمیه قم و ریاست جامعه مدرسین بود و نقش اساسی و چشمگیری در

تصمیمات جامعه مدرسین و شورای عالی حوزه داشت. وی اخلاقی خوش و تعصب و تصلب در راه دین و مذهب و انقلاب داشت و در مبارزه با کژی‌ها و انحراف‌ها سخت می‌ایستاد (که ردیه‌اش بر مردوخ و کتاب شهید جاوید نمونه‌ای از آن است).

آثارش عبارتند از:

الف) کتابهای چاپی

- ۱- ترجمه قرآن کریم
- ۲- فقه القرآن (۲ ج)
- ۳- اسس الایمان فی القرآن
- ۴- تفسیر سوره حمد
- ۵- نبذ من المعارف الاسلامیة
- ۶- پایه‌های ایدئولوژی در اسلام
- ۷- خاطرات
- ۸- علی (ع) بر منبر و عظ
- ۹- حسین بن علی (ع) را بهتر بشناسیم
- ۱۰- گمشده شما
- ۱۱- پاسخ تهمت‌های مردوخ
- ۱۲- شرح و تفسیر قانون اساسی
- ۱۳- بشر و خداشناسی
- ۱۴- درسهایی پیرامون ولایت فقیه
- ۱۵- الرسائل الفقهیة: الاستلحاق الصناعی، حکم التماثل، سهم الامام و قسامه
- ۱۶- مجموعه مقالات (در مجلات: حکمت، معارف جعفری، نور علم، نشریه مسجد اعظم)
- ۱۷- سازندگی محیط
- ۱۸- اسلام همگام با زمان
- ۱۹- روانشناسی اسلامی
- ۲۰- روشنی و شخصیت

ب) کتابهای غیر چاپی

- ۱- تقریرات درس فقه آیت الله بروجردی (لباس مصلی، منجزات مریض)
- ۲- تقریرات درس اصول امام خمینی (دوره کامل)
- ۳- تقریرات درس فقه امام خمینی (فروع علم اجمالی، بیع)

- ۴- القضاء فی الاسلام
- ۵- الجهاد فی الاسلام
- ۶- قاعدة لا ضرر
- ۷- مجمع الرسائل
- ۸- سفرنامه حج
- ۹- رساله های فقهی: ذبح در حج، غنا، متنجنس، خمس، ارث شرح لمعه
- ۱۰- سیری در تاریخ حدیث
- ۱۱- بحث فی الامامة
- ۱۲- الحکمة المتعالیة
- ۱۳- المباحثات
- ۱۴- بحث فی الرباء

آن مرحوم، در ۸۸ سالگی، در روز چهارشنبه ۱۹ آذر ۱۳۹۹ ش (۲۳ ربیع الثانی ۱۴۴۲ق) چشم از جهان فروبست و پیکرش، علی رغم شرایط کرونایی، با تشییع باشکوه و نماز آیت الله العظمی سبحانی، در حرم مطهر حضرت معصومه (س) به خاک سپرده شد.

مقام معظم رهبری در سوگ فقدانش چنین نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

درگذشت عالم مجاهد و پارسا آیه الله آقای حاج شیخ محمد یزدی -رضوان الله علیه- را به حوزه علمی علمیه معظم قم و مراجع عظام و علمای عالی مقام و جامعه محترم مدرسین و به شاگردان و دوستان و ارادتمندان آن مرحوم و به طور ویژه به خاندان گرامی و فرزندان مکرم ایشان تسلیت عرض می کنم. سوابق انقلابی و مبارزات دوران طاغوت در کنار حضور پیوسته و همیشگی در همه دورانهای انقلاب و اشتغال به مسئولیتهای بزرگ در اداره کشور همچون ریاست قوه قضاییه و عضویت در شورای نگهبان و مجلس خبرگان و مجلس شورای اسلامی و در کنار فعالیت علمی و فقهی، شخصیتی جامع و اثرگذار از این عالم جلیل پدید آورده بود. ایمان راسخ به مبانی انقلاب و استقامت در این راه و غیرت دینی و انقلابی، نشانه های بارز دیگری از این شخصیت مکرم بود. امید است این وزن سنگین ذخیره معنوی مایه علو درجات ایشان باشد. از خداوند متعال رحمت و مغفرت و رضوان الهی را برای آن مرحوم مسألت می کنم.

سید علی خامنه ای

۱۹ آذر ۱۳۹۹

و حضرت آیت الله سبحانی در سوگ فقدانش چنین نگاشت:

إنا لله وإنا إليه راجعون

درگذشت عالم ربانی، فقیه عالیقدر، مجاهد مخلص حضرت آیت الله شیخ محمد یزدی (ره) را به علماء و حوزه‌های علمیه و خاندان محترم و ارادتمندان ایشان تسلیت می‌گویم. فقید سعید، در طول زندگی در خدمت اسلام و انقلاب بود و در هر مقامی که بود به دنبال رضای خدا بود. در دوران نگارش قانون اساسی، اخلاص و واقع‌گرایی او ملموس بود. از خداوند متعال برای ایشان علودرجه و برای بازماندگان صبر جمیل خواستاریم.

عاش سعیداً و مات سعیداً

قم - جعفر سبحانی

آیت الله العظمی مدرّسی یزدی

حضرت آیت الله آقای حاج سید عباس مدرّسی یزدی، یکی از مراجع تقلید حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید در روز دوشنبه ۲۶ جمادی الاولی ۱۳۶۲ ق (۹ خرداد ۱۳۲۲ ش)، در نجف اشرف، در بیت علم و فقاہت زاده شد. پدرش حضرت آیت الله حاج سید یحیی مدرّسی (م ۱۳۸۳ ق) - از علمای بزرگ نجف و از شاگردان آیات عظام: حاج شیخ عبدالکریم حائری، سید ابوالحسن اصفهانی، میرزای نائینی و آقا ضیاء عراقی - بود. وی در ده سالگی به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد پدر بزرگوارش و آقای سید حسین مدرّسی و سطوح عالیہ را نزد حضرات آیات: سید مهدی مدرّسی (شرح لمعه)، شیخ مجتبی لنگرانی (رسائل)، سید محمد باقر محلاتی (مکاسب)، سید مرتضی فیروزآبادی و سید مرتضی خلخالی (کفایه) آموخت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای حکیم، آقای خوبی، آقای شاهرودی، میرزا هاشم آملی، میرزا حسن بجنوردی، میرزا باقر زنجانی، شیخ حسین حلّی و پدر بزرگوارش حاضر شد و بهره‌های علمی فراوان برد و تقریرات دروس آنان را نگاهاشت و در خلال تحصیل، به تدریس سطوح عالیہ همّت گماشت و درشش از دروس پربرونق و شلوغ مکاسب بود. در سال ۱۴۰۶ ق، به قم آمد و به تألیف و تدریس اشتغال جست و دهها نفر از فضلاء حوزه در درشش شرکت نمودند. پس از وفات مراجع بزرگ نجف و قم، رساله عملیہ اش به چاپ رسید و نامش در زمره مراجع تقلید شیعه برآمد.

آثارش عبارتند از:

الف) کتابهای چاپ شده:

۱- توضیح المسائل

- ۲- مناسک حج (عربی و فارسی)
- ۳- حاشیه العروة الوثقی
- ۴- احکام بانوان
- ۵- احکام جوانان
- ۶- استفتائات پزشکی
- ۷- فقه احکام غیر المسلمین
- ۸- نموذج فی الفقه الجعفری (۸ رساله از تقریرات درس اساتیدش)
- ۹- نماذج الاصول فی شرح مقالات الاصول (۸ ج)
- ۱۰- محیی الدین العربی
- ۱۱- حسن بصری
- ۱۲- تناسخ ارواح
- ۱۳- شهادت ثالثه
- ۱۴- اوصاف پیامبر
- ۱۵- بحث ولایت فقیه

ب) کتابهای غیر چاپی

- ۱- نموذج العروة و تکمیلها (۵ ج)
- ۲- شرح کفایة الاصول
- ۳- حاشیه بر تحریر الوسیله
- ۴- تقریرات درس اساتید
- ۵- الاحکام المختصه بالکفار
- ۶- دوره مختصر اصول

آن مرحوم، در ۷۷ سالگی، بر اثر سکت قلبی، در صبح روز پنجشنبه ۲۹ آبان ۱۳۹۹ ش (۳ ربیع الثانی ۱۴۴۲ق) چشم از جهان فرو بست و پیکرش صبح روز جمعه ۳۰ آبان پس از تشییع شایسته و نماز حجة الاسلام و المسلمین سید صالح مدرسی، در مسجد شهید مطهری حرم حضرت معصومه ۳ به خاک سپرده شد.

در سوگ فقدانش آیت الله العظمی صافی گلپایگانی نگاشت:

بسمه تعالی

انا لله وانا اليه راجعون

رحلت عالم ربانی مرحوم آیت الله آقای حاج سید عباس مدرسی یزدی موجب تأثر و تأسف گردید.

فقیه بزرگواری که سالیان متمادی در حوزه علمیه نجف اشرف و حوزه علمیه قم کرسی بزرگ تدریس سطوح عالی و خارج فقه و اصول را برعهده داشت و شاگردان ممتازی را تربیت نمود. مقام علمی این عالم متقی از تألیفات ارزنده و گرانبهای ایشان در فقه و اصول مشهود است. این مصیبت بزرگ را به حوزه‌های علمیه و شاگردان آن عالم بزرگ و خاندان معظم و آقا زادگان مکرم تسلیت گفته، علو درجات آن مرحوم را از خداوند متعال مسئلت دارم.

لطف الله صافی

حجة الاسلام فیرحی

مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر داود فیرحی، یکی از فضلاء مشهور حوزه علمیه قم و از نظریه پردازان اندیشه سیاسی اسلام بود.

وی در سال ۱۳۴۳ ش در زنجان زاده شد و پس از نوجوانی، در سال ۱۳۵۹ ش به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات و شرح لمعه را نزد حضرات آیات: شیخ محمد تقی خاتمی، شیخ ابراهیم محمدی اصل، سید اسماعیل موسوی زنجانی، شیخ ابوالفضل مصطفوی و سید ابوطاهر علوی فراگرفت و در سال ۱۳۶۵ به قم آمد و سطوح عالی را نزد حضرات آیات: پایانی و شیخ محسن دوزدوزانی (مکاسب) و آقای اعتمادی (رسائل و کفایه) آموخت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: تبریزی و وحید خراسانی حاضر شد و بهره‌های فراوان برد و همزمان به تحصیل مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکترای علوم سیاسی در دانشگاه تهران (از ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۸) پرداخت. رساله کارشناسی ارشد وی با عنوان «اندیشه سیاسی شیعه در دوره قاجاریه» و رساله دکترای وی به نام «دانش، قدرت و مشروعیت در اسلام» بود. وی از سال ۱۳۷۸ عضو هیأت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه تهران با درجه «استادی» بود و در مقطع دکترا، تدریس دروس: اندیشه سیاسی در ایران معاصر و اندیشه سیاسی در اسلام معاصر و در دوره کارشناسی ارشد تدریس دروس: فقه سیاسی، افکار سیاسی در ایران و اسلام، بنیادگرایی و رادیکالیسم اسلامی معاصر و در مقطع کارشناسی تدریس دروس: نظام سیاسی و دولت در اسلام، تاریخ تحول دولت در جهان اسلام و مبانی اندیشه‌های سیاسی در اسلام را برعهده داشت. وی یکی از چهره‌های مشهور نظریه پرداز اسلام سیاسی و اندیشه سیاسی اسلام بود که آثارش و نظریاتش در جهان عرب هم مطرح بود. بسیار با اخلاق و پاک زیست و متواضع و مؤدب بود و همه بدو به دیده احترام می‌نگریستند. وی سخت تحت تأثیر اندیشه‌های آخوند خراسانی، میرزای نائینی و امام خمینی بود و در کتابها و درسهایش به بازخوانی اندیشه‌های آنان می‌پرداخت. عضو شورای مرکزی مجمع مدرسین و محققین حوزه علمیه قم بود و سراسر عمر کوتاهش را به تدریس و تألیف و

تحقیق گذرانید و فقدان ضایعه‌ای سنگین برای حوزه و دانشگاه بود. در غم فقدان مقالات بسیار در تجلیل و نقد و تحلیل آراء و نظرات او منتشر گردید که امید است در مجموعه‌ای گردآوری شود. آثارش عبارتند از:

- ۱- قدرت، دانش و مشروعیت در اسلام
- ۲- دولت اسلامی و تولید فکر دینی
- ۳- نظام سیاسی و دولت در اسلام
- ۴- تاریخ تحول دولت در اسلام
- ۵- روش‌شناسی و اندیشه سیاسی در اسلام
- ۶- دین و دولت در عصر مدرن
- ۷- مفهوم قانون در ایران معاصر (تحولات پیشا مشروطه)
- ۸- فقه و سیاست در ایران معاصر (تحول حکومت‌داری و فقه حکومت اسلامی)
- ۹- فقه و سیاست در ایران معاصر (فقه سیاسی و فقه مشروطه)
- ۱۰- فقه و حکمرانی حزبی
- ۱۱- آستانه تجدد: شرح تنبیه الامة و تنزیه الملة نائینی
- ۱۲- مجموعه مقالات

آن مرحوم، در ۵۶ سالگی بر اثر ابتلا به بیماری کرونا، در روز پنجشنبه ۲۲ آبان ۱۳۹۹ (۲۵ ربیع الاول ۱۴۴۲ق) چشم از جهان فرو بست و پیکرش صبح روز جمعه ۲۳ آبان پس از تشییع شایسته - در ایام سخت کرونا- و نماز آیت الله سید حسین موسوی تبریزی بر آن، در قطعه علمای بهشت معصومه ۳ قم به خاک سپرده شد و جهانی از علم و تقوا را با خود به خاک برد. آقای دکتر حسن روحانی - رئیس جمهور- در پیام تسلیت خویش نوشت:

انا لله و انا اليه راجعون

ضایعه درگذشت استاد و پژوهشگر فرهیخته، حجت الاسلام والمسلمین داوود فیرحی، موجب تأثر و اندوه فراوان گردید.

این نویسنده و اندیشمند توانمند با برخورداری از پشتکار کم نظیر و توأم با اخلاق اسلامی به آموزش معارف و اندیشه اسلامی در حوزه و دانشگاه پرداخت و آثار علمی ارزشمندی برای نسل‌های فعلی و آینده به یادگار گذاشت.

اینجانب این مصیبت را به حوزه‌های علمیه، جامعه دانشگاهی، دوستان و خانواده مکرم آن مرحوم تسلیت می‌گویم و از درگاه خداوند بزرگ برای ایشان رضوان الهی و همجواری با صالحان و برای عموم بازماندگان صبر و سلامتی مسألت دارم.

حسن روحانی

رئیس جمهوری اسلامی ایران

حجة الاسلام و المسلمین اژه‌ای

مرحوم حجة الاسلام و المسلمین آقای دکتر جواد اژه‌ای، یکی از سابقین انقلاب و از فضیلات تهران بود.

وی در پنجم فروردین سال ۱۳۲۷ ش (۱۳۶۷ ق)، در اصفهان، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آیت الله حاج شیخ علی محمد اژه‌ای (۱۲۹۹ - ۱۳۸۹ ش) - از شاگردان آیات: مجد العلماء و نجفی و شیخ محمود مفید - فرزند آیت الله میرزا محمد حسین اژه‌ای، فرزند آیت الله میرزا علی محمد اژه‌ای، فرزند آیت الله میرزا محمد علی اژه‌ای، فرزند ملا عبدالله اژه‌ای و مادرش خانم اشرف الحاجیه ابطحی فرزند آیت الله سید محمد ابطحی سدهی بوده است. وی پس از اخذ دیپلم ادبی، دروس حوزوی را در زادگاهش نزد استادانی چون آیات: سید علاءالدین مدرس مطلق و حاج شیخ احمد فیاض و حاج آقا حسین خادمی پی گرفت و در خلال آن، مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد روانشناسی را از دانشگاه اصفهان اخذ نمود و به تدریس در دبیرستانهای شهرضا و همزمان به فعالیت‌های دینی و سیاسی در «کانون علمی تربیتی جهان اسلام» پرداخت و زیر نظر وی کتاب «فرصت در غروب» به چاپ رسید. پس از تعطیلی این کانون، به فعالیت در مسجد امام علی ۷ ادامه داد و در ۱۳۵۳، به توصیه پسرخاله اش مرحوم شهید بهشتی به هامبورگ رفت و با دانشجویان ایرانی ارتباط برقرار نمود و به انجمن اسلامی دانشجویان ایرانی در اروپا پیوست و به وین رفت و مدرک دکترای روانشناسی تجربی را از دانشگاه وین اخذ نمود و در این سالها در اروپا به تبلیغ دین و انقلاب اشتغال داشت. او پس از انقلاب عهده‌دار سِمَت‌های مختلف، همچون: وزیر مشاور و سرپرست سازمان بهزیستی کشور (۱۳۶۱)، معاونت فرهنگی نخست وزیر، ریاست سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان (۱۳۶۶ - ۱۳۸۷)، مشاور فرهنگی رئیس جمهور (۱۳۶۸ - ۱۳۸۴)، نماینده ولی فقیه در امور دانشجویان ایرانی اروپا و آمریکا، ریاست دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، عضویت در هیأت امنای بنیاد فارابی و هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور گردید و سازمان سمپاد سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان - را بنیاد نهاد. او در مدیریت سازمان بهزیستی به خدمت به مستمندان و نیازمندان جامعه و در سازمان پرورش استعدادهای درخشان، به تربیت و حمایت از نوباوگان کشور پرداخت و منشأ خدمات فراوان به آنان گردید. او علاوه بر اینها، به تدریس در دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس و تألیف هم پرداخت. وی داماد شهید بهشتی و برادر شهید علی اکبر اژه‌ای - از شهدای هفتم تیر - بود.

از تألیفات اوست:

- ۱- هدایت و مشورت در اسلام
- ۲- آسیب‌شناسی اجتماعی
- ۳- مبانی مشاوره و راهنمایی
- ۴- روانشناسی از دیدگاه دانشمندان اسلامی
- ۵- مجموعه مقالات

آن مرحوم، در ۷۲ سالگی، بر اثر ابتلا به بیماری کرونا، در روز شنبه ۲۴ آبان ۱۳۹۹ (۲۸ ربیع الاول ۱۴۴۲ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از نماز حجة الاسلام سید محمود دعایی در قطعه شهدای هفتم تیر بهشت زهرا به خاک سپرده شد و در سوگ فقدانش، پیام‌های تسلیت فراوان از سوی مقامات عالی نظام صادر شد. مقام معظم رهبری در پیام تسلیت خویش چنین نگاشت:

بسمه تعالی

با اندوه و تأسف فراوان خبر درگذشت عالم مجاهد جناب حجة الاسلام آقای دکتر جواد ازه‌ای را دریافت کردم؛ شخصیت برجسته و ممتازی که سالهای متمادی مجاهدتهای بزرگ و مبارک را با اخلاص و بدون اندک تظاهری عهده‌دار شد. یادگارهای فراموش‌نشدنی برای کشور و انقلاب برجای گذاشت.

تشکیل انجمن‌های اسلامی دانشجویان در اروپا، تشکیل مدارس استعداد‌های درخشان کشور، مدیریت پدران بر مجموعه‌های نخبگانی جوان و سازنده در دوران طلایی مدال‌آوری‌های علمی بین‌المللی از جمله این یادگارهای بی‌همانند است.

این مجاهد خاموش که خود برادر شهیدی عزیز و داماد شهید عالیقدر آیت‌الله بهشتی بود بنای نخبگی و نخبه‌پروری را بر شالوده‌های محکم ایمان و انقلاب استوار ساخت و سپیدروی و سرافراز به ملاقات خداوند رحیم شتافت. اینجانب با تأسف عمیق به همسر گرامی و صبور و فرزندان عزیز و دیگر منسوبان و بازماندگان ایشان و نیز عموم جامعه‌ی نخبگانی کشور تسلیت عرض می‌کنم. رحمت و مغفرت الهی را برای آن مرحوم مسألت مینمایم.

سید علی خامنه‌ای

۹۹/۸/۲۴

حجة الاسلام مجیدی

مرحوم حجة الاسلام والمسلمین حاج شیخ مهدی مجیدی، یکی از فضایی حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید در اول مرداد ۱۳۲۲ ش (نیمه شعبان ۱۳۶۲ق)، در مشهد مقدس زاده شد. پدرش حاج محمد مجیدی از صلحا و اخیار مشهد و شیفته سادات و سالار شهیدان بود. مرحوم حاج شیخ علی فصیحی می‌گفت: «آن مرحوم در ایام محرم با مشک، تمام حوض و آب انبار منزل والد ما را که در دهه محرم روضه داشتیم - بدون چشمداشتی و با زحمت و مشقت فراوان پر می‌ساخت». مرحوم مجیدی در اوایل نوجوانی در سال ۱۳۳۲ به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد ادیب

نیشابوری آموخت و آن را با مرحوم شیخ محمود شهیدی عیدگاهی مباحثه می‌کرد. لمعه و قوانین را هم نزد آیت الله سید احمد مدرس یزدی و رسائل را نزد میرزا محمد اشکذری و مکاسب را هم به طور خصوصی نزد آیت الله حاج شیخ مجتبی قزوینی آموخت و آن را با فرزند استاد جناب حاج شیخ حبیب الله احمدی سینایی مباحثه می‌نمود. بخشی از کفایه را هم از آیت الله شیخ هاشم قزوینی فراگرفت و در سال ۱۳۴۷ ش به تهران آمد و امامت جماعت مسجد فردانش (جوادیه) را بر عهده گرفت و به تعلیم قرآن در مسجد موسی بن جعفر (به امامت مرحوم آیت الله سعیدی) پرداخت و در سال ۱۳۵۰ ش به قم آمد و به تکمیل سطوح عالیّه نزد حضرات آیات: مشکینی، صالحی مازندرانی، فاضل لنکرانی و سلطانی طباطبایی پرداخت و پس از آن به دروس خارج آیت الله العظمی گلپایگانی و دروس تفسیر و فلسفه حضرات آیات: خزعلی و جوادی آملی حاضر شد و بهره‌های فراوانی برد. او متخصص آموزش قرآن به سبک جدید بود و در آن زمان کانون تعلیمات قرآن را تأسیس و تدریس قرائت و تجوید قرآن را به سبک جدید در مدارس و مساجد کشور آغاز نمود. او علاوه بر تحصیل و تدریس به تبلیغ و خطابه در شهرهای مختلف و پخش اعلامیه‌ها و رساله‌های امام هم می‌پرداخت و در سال ۱۳۵۴ از زندان آزاد گردید و به امامت جمعه شیروان (۱۳۵۸ - ۱۳۷۲) و یاسوج (۱۳۷۲ - ۱۳۷۶) و شهرضا (۱۳۷۶ - ۱۳۷۹) منصوب و منشأ خدمات فراوان گردید. سپس به قم آمد و سالیان واپسین عمرش را به عبادت گذرانید. از آثارش، کتاب «روش آسان در تعلیم قرآن» است.

آن مرحوم، در ۷۷ سالگی در روز یکشنبه ۲۴ فروردین ۱۳۹۹ ش (۱۸ شعبان ۱۴۴۱ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش صبح روز دوشنبه پس از نماز برادرش حجة الاسلام حاج شیخ هادی مجیدی، در بقعه ۱۶ صحن حرم حضرت معصومه ۳ به خاک سپرده شد.^۴

آیت الله شه میری

مرحوم آیت الله حاج شیخ قربانعلی شه میری، یکی از علمای مشهد مقدس بود.

فقید سعید در سال ۱۳۱۸ ش (۱۳۵۸ ق)، در روستای «مسلم آباد» نیشابور زاده شد و در نوجوانی (۱۴ سالگی)، به تشویق دایی اش حجة الاسلام ملا عبدالخالق، به تحصیل علوم دینی روی آورد. مقدمات را در مدرسه گلشن نیشابور آموخت و در ۱۳۳۳ به مشهد آمد و ادبیات را نزد آقایان: ادیب نیشابوری، حجت هاشمی و صالحی مازندرانی و شرح لمعه و قوانین را نزد آیت الله حاج میرزا احمد مدرس یزدی

۴. . با سپاس از صدیق گرامی جناب آقای روح الله عربشاهی.

و سطوح عالی به رانزد حضرات آیات: شیخ غلامحسین تبریزی، شیخ محمدفرید نهاوندی و شیخ هاشم قزوینی و کفایه رانزد آیت الله وحید خراسانی فراگرفت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای میلانی و وحید خراسانی حاضر شد و بهره‌های فراوان برگرفت. در سال ۱۳۴۶ ش به قم آمد و در دروس آیات عظام: آقای گلپایگانی، میرزاهاشم آملی و وحید خراسانی و دروس فلسفه حضرات آیات: محمدی گیلانی و جعفر سبحانی حضور یافت و علاوه بر تحصیل، به تدریس و تبلیغ دین در شهرهای مختلف و نشر و پخش اعلامیه‌های امام و مراجع قم پرداخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به امامت جمعه زابل (۱۳۵۸) و یاسوج (۱۳۵۹-۱۳۶۷) و کاشمر (۱۳۶۷-۱۳۹۷) منصوب و از سوی مردم کهکلوپه هم به نمایندگی مجلس خبرگان رهبری (دوره اول) برگزیده شد و منشأ خدمات بسیار در یاسوج همانند: احداث مصالای امام خمینی، تأسیس مدرسه علمیه ولی عصر، تکمیل و تجدیدنای مسجد حضرت ابوالفضل، انجمن حمایت از زندانیان و ریاست نهادهای انقلابی گردید. او در کاشمر نیز به خدمات فراوان همچون: تجدیدنای مدرسه علمیه عقیق، تأسیس مدرسه علمیه امام خمینی (کوه سرخ)، تأسیس کانون قرآن، تجدید بنا و تأسیس چندین مسجد و همکاری در تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی و پیام نور و برگزاری جلسات تفسیر قرآن و اخلاق و تدریس در حوزه و دانشگاه توفیق یافت. وی در ۱۳۹۷ به علت پیری و بیماری از سمت امامت جمعه استعفا داد و به مشهد مقدس آمد.

از آثارش تقریرات دروس اساتیدش می‌باشد.

وی در ۸۱ سالگی، در روز پنجشنبه ۲۲ آبان ۱۳۹۹ (۲۶ ربیع الاول ۱۴۴۲ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش صبح روز جمعه ۲۳ آبان، در قطعه ۱۵ بهشت رضا ۷ به خاک سپرده شد.

آیت الله جلالی

مرحوم آیت الله آقای حاج سید محمد حسین حسینی جلالی، یکی از علمای معروف تشیع مقیم شیکاگو بود.

وی در روز دوشنبه ۲۸ محرم الحرام ۱۳۶۳ ق (۳ بهمن ماه ۱۳۲۲ ش)، در کربلا، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آیت الله سید محسن جلالی (۱۳۳۰-۱۳۹۶ ق) - از شاگردان آیات عظام: سید ابوالحسن اصفهانی، میرزای نائینی، آقا ضیاء عراقی و سید جمال الدین گلپایگانی و از علما و ائمه جماعات حرم حسینی و عباسی ۸- بود. وی در نوجوانی به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات رانزد برادر شهیدش سید محمد تقی جلالی و خط رانزد شیخ علی اکبر نائینی و سطوح رانزد آیات: پدر بزرگوارش، شیخ محمد شاهرودی، سید عبدالله خوبی، شیخ محمدرضا اصفهانی، شیخ یوسف

شاهرودی، سید محمد حسن آقا میرقزوینی، سید اسدالله صدر هاشمی، شیخ جعفر رشتی، شیخ علی عیثان حجازی و سید عبدالکریم شیرازی فراگرفت و در سال ۱۳۷۹ق، رهسپار نجف اشرف شد و دروس عالی فقه و اصول را نزد آیات عظام: آقای حکیم، آقای خویی، میرزا حسن بجنوردی، میرزا باقر زنجانی، سید علی فانی اصفهانی، سید محمد روحانی و سید عبدالاعلی سبزواری آموخت و مبانی علمی اش را استوار ساخت. در سال ۱۳۹۳ق به نمایندگی از سوی آیت الله العظمی خویی به قطر رفت و به وظایف دینی خویش پرداخت و در سال ۱۳۹۶ق به قم آمد و به تحقیق و شرکت در دروس آیت الله حاج آقا مرتضی حائری اشتغال جست و در ۱۳۹۹ق به شیکاگو رفت و به تألیف و تحقیق و تبلیغ دین و ترویج مذهب و ارشاد غیرمسلمانان پرداخت و نامش در اوساط علمی طنین افکن شد. او در آنجا مدرسه مفتوحه را تأسیس و با سراسر جهان به ویژه قاره امریکا- به مراسله و مکاتبه و پاسخ به سؤالات و شبهات و چاپ کتب مذهبی و ارسال به سراسر جهان پرداخت. وی از حضرات آیات: شیخ آقابزرگ تهرانی، شیخ محمدرضا طوسی، سید محمدصادق بحر العلوم و سید محمد مهدی اصفهانی اجازه روایت داشت و به گروهی از فضلا هم اجازه روایت بخشوده بود.

آثارش عبارتند از:

الف) کتابهای چاپی

- ۱- معجم احادیث الشیعة
- ۲- اوضح البیان فی تفسیر القرآن
- ۳- شرح الاربعین النبویة
- ۴- مزارات اهل البیت و تاریخها
- ۵- دراسة حول الاصول الاربعمة
- ۶- نفی التحریف و التصحیف
- ۷- مسند نهج البلاغه
- ۸- دراسة حول القرآن الکریم
- ۹- دراسة حول نهج البلاغه
- ۱۰- دراسة حول الصحیفة السجادیة
- ۱۱- مصادر الحدیث عند الامامیة
- ۱۲- احادیث دینیة
- ۱۳- احکام النساء
- ۱۴- ضوء المشکاة فی سلسلة الرواة
- ۱۵- الاسلام عقیده و دستور
- ۱۶- التحف فی نوادر مخطوطات النجف
- ۱۷- فهرس التراث (۳ ج)
- ۱۸- غاية الامانی فی حیاة الشیخ الطهرانی
- ۱۹- ذکرئ السيد الطباطبایی
- ۲۰- ارشاد المؤمنین الی معرفة نهج البلاغة المبین
- ۲۱- مسند الامام موسی بن جعفر (تحقیق)
- ۲۲- تهذیب المبانی
- ۲۳- حیاة نصیرالدین الطوسی
- ۲۴- فکرة عن الشیعة
- ۲۵- دلیل القرائات لما اختلف فیہ من الکلمات
- ۲۶- الجوهر الفرید فی مهام الاسانید
- ۲۷- الاكتفاء فی ما روی فی اصحاب الکساء
- ۲۸- الجیزة الوجیزة
- ۲۹- مقتل الامام الشہید
- ۳۰- موارد الاعتبار فی مقتل الامام الحسین علیه السلام

ب) کتابهای غیر چاپی

- ۱- تقریرات دروس اساتید
۲- کشف الحجب عن اسانید الکتب
۳- المؤتلف من احادیث السلف
۴- لباب النقول فی موافقات جامع الاصول
آن مرحوم، در ۷۷ سالگی، در روز یکشنبه ۲ آذر ۱۳۹۹ ش (۶ ربیع الثانی ۱۴۴۲ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش در روز دوشنبه پس از نماز فرزندش آقای دکتر سید محمدعلی جلالی در قبرستان مسلمانان شیکاگو به خاک خفت. آیت الله العظمی صافی در غم فقدانش نگاشت:

باسمه تعالی

انا لله وانا اليه راجعون

جناب مستطاب حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج سید محمد رضا حسینی جلالی دامت
تاییداتکم

السلام علیکم ورحمة الله

خبر رحلت برادر بزرگوارتان دانشمند عالی مقام، فخر الشیعه، مرحوم حجت الاسلام والمسلمین آقای سید محمد حسین حسینی جلالی - رضوان الله تعالی علیه -، موجب تأثر و تأسّف گردید. آن عالم فرزانه که عمر خود را وقف احیای تراث شیعه و ترویج معارف نورانی قرآن و اهل البیت: نموده بود، با ارائه تألیفات گرانها و تحقیق در منابع اصیل اسلامی، خدمات شایانی به شریعت غزّاء نمود. این مصیبت مولمه را به جنابعالی و بیت مکرم آن مرحوم و بستگان و ارادتمندان ایشان تسلیت گفته، ترفیع درجات آن فقید سعید را از خداوند متعال مسألت دارم.

۹ ربیع الثانی ۱۴۴۲

لطف الله صافی

وآیت الله العظمی سیستانی در غم فقدان ایشان نگاشت:

جناب علامه محقق حجت الاسلام والمسلمین محمد رضا حسینی جلالی دامت تاییداته

سلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

با اندوه و تأسّف بسیار خبر درگذشت برادرتان علامه و محقق جلیل القدر حجت الاسلام سید محمد حسین حسینی جلالی (طاب ثراه) که عمر شریفش را در راه تبلیغ دین و مذهب و خدمت به علم و اهل آن و تلاش در راستای احیای میراث اسلامی صرف کرد، دریافت کردم.

به این ترتیب ضمن عرض تسلیت به شما و بقیه اعضای خانواده محترمتان در این مصیبت بزرگ، از خداوند متعال مسئلت می نمایم که آن مرحوم سعید را مورد رحمت و رضوان واسع خود قرار دهد و با اولیایش محمد و آله الطیبین الطاهرین محشور گرداند و به شما و سایر بستگان، دوستداران و عارفان به فضلش صبر و آرامش و به حضرت تعالی اجر و پاداش بیشتر عنایت فرماید.

علی الحسینی السیستانی

حجة الاسلام صمدی جاغوری

حضرت مستطاب حجة الاسلام والمسلمین شیخ محمد حکیم صمدی جاغوری، از فضیله نامی افغانستان بود.

فقید سعید در سال ۱۳۲۱ ش (و به گفته دوستانش: حدود ۱۳۱۷)، در جاغوری به دنیا آمد. پدرش دکتر یعقوب علی شیرزاد و جدش حاج صمد علی خان، از خوانین مشهور و متدین و برپاسازان مجالس اهل بیت بوده است. وی به تشویق پدر و جدش به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات را نزد حجة الاسلام شیخ محمد امان فصیحی فراگرفت و در ۱۳۳۳ به «اوتقول» آمد و سطوح را نزد آیات: شیخ قربانعلی وحیدی و شهید شیخ رمضانعلی شریفی آموخت و پس از آن به قندهار رفت و سطوح عالییه را نزد آیت الله محمد آصف محسنی آغاز کرد. در سال ۱۳۵۰ ش به قم آمد و سطوح عالییه را نزد حضرات آیات: محمد تقی ستوده، سید ابوالفضل موسوی تبریزی، جعفر سبحانی و یوسف صانعی و شرح منظومه را نزد آیت الله محمدی گیلانی و اسفار را از آیت الله جوادی آملی و خارج فقه و اصول را از آیت الله العظمی گلپایگانی و آیت الله وحید خراسانی آموخت و در خلال آن به تدریس و تألیف و تحقیق و تبلیغ دین اشتغال جست. وی پس از اشغال افغانستان، در سال ۱۳۵۸ به زادگاهش بازگشت و اقدام به اتحاد و هماهنگی جبهه‌های جهادی مردم هزارستان نمود و در اجلاس بهار ۱۳۵۸ که در «ناوه‌گری» برپا شد به ریاست هیأت نمایندگی مردم جاغوری انتخاب گردید و پس از آن، با همکاری سایر علما و رجال سیاست، فکر تأسیس «شورای انقلابی اتفاق اسلامی افغانستان» را پی گرفت و در انتخابات بزرگان هزاره، آیت الله سید علی بهشتی به عنوان رئیس و آن مرحوم به عنوان معاون اول شورای اتفاق اسلامی انتخاب گردید. وی تا آغاز سال ۱۳۵۹ ش، در «وَرَس» اقامت گزید و به تحکیم وحدت و تنظیم امور جبهه‌ها و تثبیت پایه‌های شورای اتفاق پرداخت و در اواخر ۱۳۵۹ به قم بازگشت و به تحصیل و تحقیق در علوم قرآن و حدیث و تاریخ تشیع افغانستان پرداخت و هزاران فیش پدید آورد. وی عضو گروه تحقیق دارالقرآن الکریم (مدرسه آیت الله گلپایگانی) و بخش پژوهش مؤسسه در راه حق بود (که دوره بحار الانوار و تفسیر نورالثقلین را بررسی و هزاران فیش در موضوع امامت و اخلاق و تفسیر نگاهشت). وی به جز آنها از هنر خوشنویسی و تسلط بر زبانهای عربی و انگلیسی هم بهره‌مند بود. وی در سال ۱۳۷۹ ش، با هجرت فرزندان و وابستگانش به اروپا، به نروژ رفت و در آنجا به تدریس علوم دینی (شرح لمعه و مکاسب و اصول فقه) و تربیت شاگردان علاقمند (همچون: شیخ محمد جلول از فعالان مرکز توحید اسلامی نروژ) و تشکیل کلاسهای عقیدتی پرداخت و تقویم اوقات شرعی شهر اسلورا هم تنظیم نمود.

از آثار اوست:

۱- قاعده لاضرر

۲- ما هی الحركة الجوهریه؟

۳- نموذج موضوعی حول القرآن الکریم

۴- لمحاة فی الاصول (۲۱ ج) - تقریرات درس اصول آیت الله وحید-

۵- ساعاة فی الفقه العالی التخصصی

آن مرحوم در حدود ۸۰ سالگی، در روز پنجشنبه ۲۹ آبان ۱۳۹۹ (۳ ربیع الثانی ۱۴۴۲ق) در شهر اسلو - پایتخت نروژ- بدرود حیات گفت.

حجة الاسلام خوشنویس

مرحوم حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ محمدجعفر خوشنویس (جعفر الهادی)، یکی از فضیلائی نامی حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید در سال ۱۳۶۵ق (۱۳۲۵ش) در کربلازاده شد و در ۱۸ سالگی به تحصیل علوم دینی روی آورد و ادبیات و خط را فراگرفت و در سال ۱۳۸۹ق (۱۳۴۹ش) به لبنان رفت و به نشر مقالات اسلامی در روزنامه های العرفان والحیة پرداخت و در سال ۱۳۹۳ق (۱۳۵۳ش) به بحرین آمد و به نشر مقالات و ایراد خطابه ها و سخنرانی ها در مجامع دینی و مساجد منامه پرداخت. در اواخر ۱۳۵۴ش به قم آمد و به تحصیل سطوح عالیة نزد حضرات آیات: سید ابوالفضل موسوی تبریزی، ستوده، شیخ محسن دوزدوزانی و جعفر سبحانی (کفایه) اشتغال جست و پس از آن به دروس آیات عظام: گلپایگانی، وحید خراسانی، تبریزی، مکارم شیرازی، کوکبی و حقی سرابی حاضر شد و مبانی علمی اش را استوار ساخت و همزمان به تدریس فنّ خطابه و نویسندگی و مکالمه و زبان عربی و تألیف مقالات و تعریب کتب علمای قم و سخنرانی به زبانهای عربی و فارسی در کشورهای مختلف جهان همچون: سوریه، لبنان، بحرین، کشورهای خلیج فارس، کشورهای شرق آسیا، چین، سنگاپور، سریلانکا، ساحل عاج، کرواسی، عراق و عربستان و تدریس در حوزه و دانشگاه پرداخت. او در این زمان به یک مبلغ بین المللی تشیع تبدیل و تعریف گردیده بود و با سخنرانی هایش در رادیوهای عربی و خطابه ها و مقالات و کتب خویش در شرق و غرب جهان به دفاع از آیین تشیع و مکتب اهل بیت می پرداخت. وی عضو هیأت علمی مجمع جهانی اهل بیت، مؤسس و مدیر مرکز تخصصی علوم حدیث حوزه علمیه قم و از شاگردان و همکاران علمی مؤثر و خاص آیت الله سبحانی بود. بردبار و خوشرو و خوش سخن و خوش اخلاق و بذول در مطالب علمی بود و به دیگران و اهل علم احترام فراوان می نهاد. وی داماد مرحوم آیت الله حاج شیخ محمدرضا طبسی نجفی بود و فرزندش محمدصادق (در عملیات کربلای ۵) و اخوالزوجه اش محمدصادق طبسی هم به خیل شهیدان انقلاب اسلامی پیوستند.

آثارش (در سه قسم: تألیف و تعریب و ترجمه) عبارتند از:

الف- تألیف:

- ۱- کان رسول الله (به زبانهای فارسی، اردو، کردی و اندونزیایی ترجمه شده است.)
- ۲- الحقیقة كما هي (معرفی مذهب تشیع که به ۳۰ زبان ترجمه شده است.)
- ۳- القرآن فی احادیث النبی و اهل بیته (توسط آقای جعفر شیخ الاسلامی به فارسی ترجمه شده است.)
- ۴- الشؤون الاقتصادية فی الكتاب و السنة (توسط آقای حاج شیخ مهدی انصاری قمی به فارسی ترجمه شده است.)
- ۵- کلمات للشباب
- ۶- مقالات و جزوات فارسی (نگرشی به تفسیر موضوعی قرآن کریم، مختصری در زمینه علم حدیث، فقه الحدیث، خدا در اسلام و مکاتب دیگر)
- ۷- مقالات و جزوات عربی (الفقه المقارن، کان علی ۷، اهل البیت فی الكتاب و السنة، ابحاث استدلالیه فی مسائل خلافیه، مفاد آیه «خیر البریه» فی مصادر اهل السنة، ابرز المسائل الخلافیه علی صعید الاحوال الشخصیه، دراسات سریعة فی تاریخ الفرق الاسلامیه، سیره الائمة الاثنی عشر من اهل البیت، التوحید علی منظار الامام علی ۷)

ب- تعریب:

- ۱- الله خالق الكون (بازنویسی بحث های آیت الله سبحانی)
- ۲- سید المرسلین (۲ ج. تعریب و اضافات): فروغ ابدیت آیت الله سبحانی) - کتاب سال جمهوری اسلامی در سال ۱۳۸۵ -
- ۳- معالم التوحید فی القرآن (از: همو)
- ۴- معالم الحكومة الاسلامیه (از: همو)
- ۵- فی ظل اصول الاسلام (از: همو)
- ۶- السجود علی التربة (از: همو)
- ۷- البداء فی ضوء الكتاب و السنة (از: همو)
- ۸- العقیده الاسلامیه فی ضوء مدرسة اهل البیت (از: همو)
- ۹- شخصیات اسلامیه من الشیعة (تعریب کتاب «شخصیتهای اسلامی شیعه» از: همو)
- ۱۰- دروس من الثقافة الاسلامیه (تعریب کتاب «درسهایی از فرهنگ اسلام» از: آیت الله ابراهیم امینی)
- ۱۱- منارات الهدی (ترجمه کتابی از: همو)
- ۱۲- الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل (تعریب کتاب «تفسیر نمونه» ج ۱ و ۳ از: آیت الله مکارم شیرازی)

۱۳- الحاکمیه الاسلامیه (تعریب کتاب «حاکمیت در اسلام» از: آیت الله سید محمد مهدی موسوی خلخالی)

۱۴- تفسیر سورة الحجرات (از: استاد محسن قرائتی)

۱۵- المعاد روحاً و جسماً (۳ ج ترجمه کتاب «معاد از نظر روح و جسم» از: استاد محمد تقی فلسفی)

۱۶- دروس فی النصرانیة (تعریب کتاب «مصباح الظلام» از: آیت الله محمدرضا طوسی)

۱۷- الشخصیات اللامعة (تعریب کتاب «چهره های درخشان» از آیت الله فاضل لنکرانی)

ج- ترجمه:

۱- مباحثی در عقاید با رویکرد فقهی (ترجمه: الفقه، العقائد. از آیت الله سید محمد شیرازی)

۲- جامعه و اسلام (ترجمه: الفقه، الاجتماع. از: همو)

۳- پرسشهای مردم و پاسخهای رسول اکرم (ترجمه «اسئلة الناس واجوبة رسول الله» از: احمد قاضی زاهدی)

۴- پرسشهای مردم و پاسخهای امام صادق (۷ ج. ترجمه «اسئلة الناس واجوبة الامام الصادق (۷» از: همو)

۵- پرسشهای مردم و پاسخهای امام رضا (ترجمه «اسئلة الناس واجوبة الامام الرضا (۷» از: همو). آن مرحوم، پس از یک ماه بیماری در ۷۴ سالگی، در صبح روز پنجشنبه ۱۳ آذر ۱۳۹۹ ش (۱۷ ربیع الثانی ۱۴۴۲ق) چشم از جهان فرو بست و پیکرش صبح روز جمعه پس از تشییع شایسته و نماز حضرت آیت الله نوری همدانی بر آن، در حرم مطهر حضرت معصومه (۳ مسجد مطهری) به خاک سپرده شد. حضرت آیت الله سبحانی در سوگ فقدانش چنین نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

إنا لله و إنا إليه راجعون

درگذشت عالم ربانی، نویسنده عالیقدر، ابوالشهید حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای حاج شیخ جعفر الهادی خوشنویس را با کمال تأسف و تأثر دریافت نمودم. فقید سعید سالیان درازی در مؤسسه امام صادق (۷) با ما همکاری نزدیکی داشت و مؤسسه از آثار قلمی ایشان بهره مند بود؛ و اگر فعلاً از میان رفت ولی آثاری که از خود به جا گذاشت برای ابقاء جاودانه بخشید. به حق درگذشت ایشان ضایعه جبران ناپذیری در عرصه تألیف و تحقیق و تبلیغ به شمار می رود.

اینجانب این ضایعه مولمه را به حوزه علمیه قم و اساتید بزرگوار و خانواده ایشان تسلیت عرض نموده و برای آن مرحوم، علو درجه و برای بازماندگان صبر جمیل و اجر جزیل مسئلت دارم و پیوسته باید گفت: «از شمار دو چشم یک تن کم وز شمار خرد هزاران بیش»

حوزه علمیه قم

جعفر سبحانی

آیت الله مشفق

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ قنبر مشفق لاهیجی، عالم نامی لاهیجان بود.

وی در سال ۱۳۵۰ ق (۱۳۱۰ ش) در لاهیجان زاده شد و در نوجوانی به تحصیل علوم دینی روی آورد و بخشی از ادبیات و سطوح را در مدرسه علمیه مسجد جامع نزد حضرات آیات: شیخ مهدی مهدوی و سید شفیع واحدی آموخت و در سال ۱۳۲۷ ش به قم آمد و سطوح عالیّه را نزد حضرات آیات: شیخ محمد لاکانی، میرزا محمد مجاهدی تبریزی، شیخ عبدالحسین فقیهی، حاج آقا مرتضی حائری و سید محمد باقر سلطانی طباطبایی فرا گرفت و پس از آن به دروس آیات عظام: آقای بروجردی، امام خمینی، شیخ عباسعلی شاهرودی، سید مرتضی لنگرودی و میرزا هاشم آملی حاضر شد و مبانی علمی اش را استوار ساخت و همزمان در مجالس اخلاقی آیت الله حاج آقا حسین فاطمی و دروس معقول علامه طباطبایی و آیت الله منتظری و بحثهای تفسیری علامه طباطبایی و آیت الله حاج میرزا ابوالفضل زاهدی حضور یافت. در سال ۱۳۴۰ ش به زادگاهش بازگشت و به مدیریت حوزه علمیه و امامت جماعت مسجد الهادی (آیت الله کوشالی) و خطابه و منبر و تدریس سطوح عالیّه و رفع نیازهای مستمندان پرداخت. مسجد وی همواره آکنده از جمعیت مشتاق بود و مردم به سخنانش اقبال فراوان داشتند. بارها به جبهه های نبرد شتافت و سالها امام جمعه موقت لاهیجان بود و از طریق کشاورزی (کشت چای و برنج) امرار معاش می کرد. زندگی زاهدانه ای داشت و از سهم امام ارتزاق نمی کرد. در میان مردم محبوبیت فراوان داشت و اهل تهجد و توسل و زهد و تقوا و مسلط بر فقه و فتاوی مراجع تقلید بود. وقتی آیات معاد را تلاوت می نمود اشک از دیدگانش جاری می شد و با همه وجودش قیامت را باور داشت.

آن مرحوم، در ۸۹ سالگی، در سحرگاه روز شنبه ۲۲ آذر ۱۳۹۹ ش (۲۶ ربیع الثانی ۱۴۴۲ ق) بدورد حیات گفت و پیکرش در روز یکشنبه، علی رغم شرایط کرونا، با تشییع پرازدحام و با شکوه و اقامه نماز توسط حجة الاسلام و المسلمین سید جواد سلیمانی، در بقعه متبرکه اردو بازار به خاک آرمید.^۵

حجة الاسلام و المسلمین حاج شیخ احمد منتظری قمی

آقای حاج شیخ احمد منتظری قمی معروف به موخدی، یکی از فضیلات نامی قم بود. فقیه سعید در سال ۱۳۵۶ ق (۱۳۱۶ ش)، در قم (خیابان آذر) زاده شد و در نوجوانی به تحصیل علوم

دینی روی آورد. ادبیات را در مدرسه رضویه نزد آیت الله حاج شیخ غلامحسین شرعی و سطوح عالیّه را نزد حضرات آیات: شیخ محمدتقی ستوده، شیخ مصطفی اعتمادی و سید محمدباقر سلطانی طباطبایی آموخت و پس از آن به دروس خارج آیات عظام: آقای بروجردی، امام خمینی و آقای گلپایگانی حاضر شد و بهره‌های فراوان برد و علاوه بر آن به تدریس کتب ادبی (که از جمله شاگردانش آقای سید رضا مدرسی بود) و شرح لمعه پرداخت. او همزمان با تحصیل، به تبلیغ دین و فعالیت‌های سیاسی پرداخت و پس از هجرت امام به نجف، او هم به نجف رفت و سالیانی (۱۳۴۴ تا ۱۳۴۷) در درس و دفتر امام شرکت داشت. پس از بازگشت به ایران، دستگیر و تبعید (به آزادشهر و بندر ترکمن) گردید و پس از سه سال تبعید، به قم باز آمد و در دفتر امام به همکاری با آیت الله پسیندیده پرداخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سرپرستی بنیاد شهید قم را به مدت سه سال برعهده گرفت و پس از آن به سمت امامت جمعه بخش قنوات قم (از ۱۳۶۴ تا ۱۳۸۹) منصوب گردید و به اقامه جمعه و جماعت، ساخت مصلی، احداث مدرسه علمیه بقیة الله (عج) و حسینیه امامزاده طیب و طاهر و توسعه و تجدید بنای مسجد اعظم و مسجد جامع آقا نور توفیق یافت. او در ساخت مساجد و مدارس، بسیار ساعی و کوشا بود، در دوران مدیریت مدرسه رضویه (قم) آن را توسعه و بازسازی نمود و در دوران تبعیدش در بندر ترکمن، به ساخت مسجد امیرالمؤمنین ۷ و مسجد صاحب الزمان (عج) توفیق یافت. از آثار چاپی وی، تحقیق کتاب «عدّة الداعی» ابن فهد حلّی است.

وی در ۸۳ سالگی، در روز جمعه اول فروردین ۱۳۹۹ (۲۵ رجب الخیر ۱۴۴۱ق)، بدرود حیات گفت و بیکرش پس از تشییع و نماز آیت الله حاج شیخ جواد فاضل لنکرانی بر آن، در قبرستان شیخان به خاک خفت.

حجة الاسلام و المسلمین حاج سید رضا مدرّسی

مرحوم آقای حاج آقا رضا مدرّسی، یکی از خطبا و ذاکران و واعظان مشهور قم بود.

فقید سعید در روز دوشنبه ۹ محرم الحرام ۱۳۶۴ ق (۴ دی ماه ۱۳۲۳ش)، در قم، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش مرحوم آیت الله حاج سید حسن مدرّسی (۱۳۲۰ - ۱۴۰۰ق) - از شاگردان آیات عظام: حائری، بروجردی و حجت کوهکمری و زعیم محلّه چهل اختران قم - بوده است. وی پس از تحصیلات ابتدایی در مدرسه ملی محمّدیّه^۶ به تحصیل علوم دینی روی آورد و در مدرسه رضویه، ادبیات را نزد آقایان: شیخ احمد منتظری قمی و شیخ مهدی بیگدلی قمی فراگرفت و پس از آن سطوح

۶. این مدرسه به مدیریت برادران متقی و متعهد و دلسوز فرهنگی قم آقایان: حاج محمد رشاد و حاج محمود فارابی اداره می‌شد و اکثر دانش‌آموزان آن از رجال خوشنام قم گردیدند.

عالیه را نزد آیات: ستوده، اعتمادی و صلواتی و پدر بزرگوارش آموخت و از آنجا که علاقه بسیار به وعظ و خطابه داشت و دارای صوت زیبایی بود، به اقتضای سیره خانوادگی و شوق فطری به منبرروی آورد و در زمره خطابی خوش سخن و خوش مجلس قم درآمد و حدود ۶۰ سال بر فراز منبر در شهرهای مختلف ایران و برخی از کشورها - مانند: سوریه و عراق - منبر رفت و با آن نوای گرم و جانسوز و آوای خوشش، مردم را ارشاد نمود و روضه خواند و از مفاخر و مناقب اهل بیت یاد کرد. خودم شبی شاهد روضه وی در حرم امام حسین ۷ بودم که بر فراز منبر ایستاده بود و ولوله ای در صحن مقدس افکنده بود. او علاوه بر خطابه، به اقامه جماعت در مسجد رضائیه (حدود ۳۰ سال) و گره‌گشایی از کار مردم و رسیدگی به نیازمندان در محله چهل اختران می پرداخت. سیمایی خوش و گفتاری شیرین و اخلاقی با محبت و مجلسی پرجاذبه داشت و درگذشت وی ضایعه‌ای اسفناک برای دوستان و علاقمندانش بود. وی داماد مادح معروف قم و ذاکر مشهور اهل بیت مرحوم آقای حاج حسن کوچک زاده بود و حجة الاسلام سید محمد حسن مدرّسی یادگار اوست.

وی در ۷۵ سالگی، در روز جمعه ۱۱ رجب الخیر ۱۴۴۱ ق (۱۶ اسفند ۱۳۹۸ ش) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از نماز حجة الاسلام والمسلمین حاج سید محمد جواد مرعشی نجفی در قبرستان بهشت معصومه به خاک سپرده شد.